

ЗАКОРДОННА ГРУПА
УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТІВ РЕВОЛЮЦІОНЕРІВ.

Гр. Наш.

Недовірки

ПРАГА 1925

Недовірки.

Недовірками в старовину прозвано тих, що зрикалися своєї віри й переходили на іншу: мусульманську, католицьку, уніяцьку.*) Перехід той відбувався звичайно в часи українських поразок. Козак, полонений турками чи татарами, виснажений довголітньою боротьбою та непомірною працею й знищанням у полоні, через свою попередню розбещеність, свавільства й нетвердість в поглядах, втрачав віру в силу православної української віри (в перемогу християн над магометанами) та українського народу взагалі, в його здібність, силу і право жити своїм вільним державно-громадським життям та захищати всіх членів від всяких недогод, давати їм можливості тішитися всіма благами людського життя. Щоб поліпшити своє тяжке становище, позбутися упослідженості й рабства, полонений намагався (инколи в розpacі, инколи з лехким серцем, як звичайна річ) всякими способами вислужитися перед паном-переможцем, здобути його ласку й милості. На знак своєї повної покори й вірности полонений зрікався всього свого попереднього життя, свого світогляду, мрій, змагань, навіть принадлежності до того гурту людей, що вороже виступали проти його теперішнього пана, і підкresлював це особливо звиченням православної віри й української мови, що в той час були найголовнішими прикметами української нації. Козак приймав мусульманство й розмовляв тільки по-турецькому, ставав недовірком; людиною, що втрачала свою прирождену віру й замісць неї вживала іншої і то не через замилування, а лише, щоб полекшити своє особисте життя. В глибині душі полонений не вірив у правдивість новопринятої віри. Так появлявся недовірок, який старій вірі (релігійній і політичній) не довіряв, бо вона не дала йому того щастя, про яке мріяв, опинилася переможеною; новій вірі недовіряв, бо була йому чужа, невідома, невідповідна; він міг лекше її критикувати, ніж стару, бо не мав до неї того упередженого несвідомого пістизму, який змалку прищеплено йому всім оточенням до старої віри.

Характерною прикметою всякого недовірка була і втрата морально-ідеологічних та ідеалістичних підстав життя. Зневірившись в старій вірі й одкінувши разом з нею її моральну ідеологію; не довіряючи в той же

*) Пізніше уніяти оформили унію, як самостійну віру й через те перестали бути недовірками: стали щирими вірючими одної уніяцької церкви, яка перестала бути для них вигідною: їм доводилося багато терпіти за уніячество, як від московського православія так і польського католицтва. Первіні уніяти, які творили унію за ради особистих вигод, безперечно були недовірками, бо не вірили в її правдивість, а заводили тільки ради особистої користі.

час новій (не приймаючи її широко), недовірок не рахується з моральними вимогами ні тієї, ні другої, а все міряє тільки реальною матеріальною користю його особі; стає грубим егоїстом, матеріалістом. Всі вчинки його, всі поступовання походять тільки з міркувань матеріально-егоїстичного характеру. Що вигідно йому особисто, те робить; що ні, хоч би як воно було корисне для інших (для його родини, товариства, нації, людства), не робить.

Кар'єра бусурманських недовірків досить відома: спершу їх звільнюли від тяжких робот, переводили на лекші; далі, випробовавши відданість, ставили доглядачами над їхніми ж земляками. І ті доглядачі були в тисячу раз гірші, ніж турецькі, бо над ними завше зовні висіло недовір'я панів, а в середині ворувався сумнів, чи не підозріває пан їх в нещирості; вони кожної хвилини мусіли фактами доводити панові свою відданість, щоб той не заподозрів їх в зраді. Через це люто відносилися до своїх земляків. Турецький доглядач міг дозволити собі роскіш виявити милосерд'я до невільників, бо його пан ніколи не запідозрівав за це у «змові» з останніми. Зовсім інше справа стояла з доглядачем-недовірком. Він не мав права на виявлення жадних найменших людяних почувань, бо все це могло бути підставою знищення панського довір'я до нього й знищення його кар'єри. Через те недовірки були особливо лютими доглядачами.

Однак, не зважаючи на всю свою лють до старої віри й бувших одновірців, не зважаючи на всі запобігання й плавування перед панами, великої кар'єри недовірки ніколи не здобували; найчастіше залишалися тільки доглядачами своїх земляків; рідко-рідко досягав котрий становища управителя якимось панським маєтком. Самостійними ж повноправними громадянами ніхто з них ніколи не був; вони залишалися завше тільки упривілейованими рабами, нижчими чи вищими понижачами.

Історія недовірків християнських (католиків та первісних уніятів) майже така сама, як і недовірків бусурманських з тією лише ріжницею, що їх було значно більше і то переважно серед верств заможніших. Старі українські шляхтичі та заможні міщани, не спромігшись створити своєї державності і тим забезпечити собі бажану волю, підпавши під польську державну владу, притиснуті нею та її тогочасними засобами культури (католицькою вірою й польською мовою), втрачали віру в культурну й політичну силу православної церкви та в силу й здібність української нації створити свою власну державу, в якій би шляхецько-міщансько-власницькі бажання були задоволені, а тому зрікалися своєї старої віри (церковної й політичної) й приймали віру завойовника. Не з широго переконання в її вищість і правдивість, а за ради врятування своїх особистих вигод. В більшості не були вони ні щирими католиками, ні поляками, а тільки недовірками.

Роля їх була та сама, що й недовірків бусурманських: доглядати за своїми земляками, помагати польським панам найкраще їх визискувати. Однак, поскільки в Річі Посполитій державний лад і громадські відносини були інчі, ніж в Туреччині, то недовірки християнські здобували в ній значно краще становище, ніж їх колеги в Туреччині. Де які з них бували навіть воєводами на Україні. Проте повного державного й громадського рівноправства ніколи не досягали. На них завше дивилися, як на підозрі-

лих, що, зрадивши своїм, легко можуть зрадити й чужим; зрадивши своїм святыням, перестали бути повновартими й віригідними індивідуальностями. Недовірки завше були громадянами лише другого сорту. Навіть тоді, коли Річ Посполита, як держава, уділювала їм (після повної їх амністії) рівні права з природними польськими тубольцями панами, останні дивилися на асимільованих недовірків та їх покоління звисока і в своєму суспільстві за рівноправних не вважали. Тавро недовірства довго не давало спокою асимільованим поколінням.

*
* *

В міру того, як віра втрачала свою політичну силу, і ця сила із області релігійної переходила в державно-господарську та культурно-національну, недовірство теж переходило в ці галузі людських взаємовідносин. Часи московського панування витворили на Україні тип переважно державно-політичних та культурно-національних недовірків. Хоча зренення автономії української церкви й переміна де-якої обрядності була релігійним недовірством, однак воно не стало характерним для українського життя, бо з одного боку великих змін у вірі не зробило, а з другого — центр ваги боротьби за права перенісся на ґрунт державно-політичний і культурно-національний. Між Московчиною й Україною боротьба пішла вже не під гаслом «за віру», як було між Україною й Польщею, а за економічні й політичні цінності.

Однак і в ці часи ті сами причини (звевір'я в силах українського народу і його світлій майбутності) приводили до тих самих наслідків (переміни віри, політичної). Хто не довіряв силі українського народу створити свою державність, бути самому собі паном; хто не вірив в його спроможність захищатися від чужої навали, від зазіхань чужинців, — той наперед зрікався принадлежності до нього і запобігав ласки у переможця, намагаючись заманіфестувати перед останнім свою повну з ним однаковість. Для того намагався зробити в вірі, державно-політичних та культурно-національних справах те саме, що й пан завойовник робив: у церкві заводив не тільки московську зверхність, а й московські звичаї, обряди та й московську вимову; в державі заводив не тільки зверхність московського царя, а й московсько-дворянсько-кріпацький державно-громадський лад та московську культуру й мову во всіма їх утисками, кривдами й шкодами для українського народу.

Все своє відкидалось, як безварте, шкідливе й небезпечне, а все чуже приймалося, як корисне й неминуче. Віра в своє зникала, а натомісъ пріщиплювалась віра в чуже.

Часи московського панування були добою розмноження на Україні державно-політичних та культурно-політичних недовірків. Хто тільки не вірив у власні сили, права й можливості українського народу, той переходив на московську (церковну, державну, політичну, культурну, національну й іншу) віру. Не через те, що вважав її кращою, правдивішою, досконалішою, а через те, що з нею йому особисто легше було жити; вона йому була особисто вигідніша. І недовірство процвітало. Знов таки, як і раніш, найбільше людей пішло в недовірки із заможніших верств та інтелігенції взагалі. Стару віру зберігли лише «низи» української нації, —

селянство та почасти сільське духовенство ї дрібне міщанство. Українська віра (релігійно-громадська ї побутово-національна) стихійно переворувалася в старих морально-релігійних звичаях, в побуті, народній творчості (мистецтві), громадських відносинах, а особливо в мові. Але ці низи, особливо селянство, найбільше були пригнічені й державно-громадським обезправлені. Тому то хто не хотів терпіти разом з ними зліднів, не хотів разом з ними боротися за визволення всієї нації, своєї віри (політичної, національної), той зрікався їх (релігії, звичаїв, мови, українського світогляду і т. п.) і йшов в недовірки — московські або польські.

У всіх галузях державно-громадського й культурно-національного життя українських гнобителів бачимо працю українських недовірків. Не тільки ті, кого доля осліпивши примусила шукати шматок хліба в державному апараті завойовників, дбали про його зміцнення не «з самого страху, а й через сумління», а навіть люде вільних професій, навпереди ми один перед другим засвідчували вірність і відданість, як державі, так і культурі чужинців. Дійшло до того, що українські недовірки стали окрасою культури гнобителів (Бортнянський, Лобачевський, Гоголь, Короленко, Достоєвський, Репін, Данілевський і т. п.), а також активними відданими борцями за поліпшення прогнилого державно-громадського ладу гнобителів, з метою його скріplення. Українські недовірки помогали гнилому московському ладові не впасти зовсім; клали голови, щоб скріпити його, викинувши гнилі самодержавні підвалини й замінивші їх міцним народоправством. Желябови, Степняки-Кравчинські, Дебагорії-Мокрієвичі, Брешковські, Сухомлини, Киріенки й інш. змагалися за волю не українського народу, а московського, незважаючи на те, що перший був у більшому поневоленні, ніж останній. Всі галузі життя гнобителів (негативні й позитивні, пригноблення й визволення) підпиралися відданою працею українських недовірків. Вони були, як в особистій охороні царів, так і в лавах революціонерів. Кожен по своєму вірив у московську міць, кожен по своєму «ісповідував» московську віру.

На недовірстві в Галичині окремо спинятися не будемо. Зазначимо лише що і там воно мало ті самі причини, як і на Надніпрянщині, і виявлялося в тих самих формах, в трьох напрямках: полонофільстві, австрофільстві і москофільстві.

І шкода від нього така сама.

Однак в Галичині це з'явище, як масове, вже припинилося. Рідко, рідко трапиться якийсь отвертий «хлібoid» тай той цим не дуже пишається. Інакше справа стоїть на Надніпрянщині. Тут недовірство процвітає й досі, як масове з'явище. Лише в перші часи революції р. 1917 воно немов би було зникро, принаймні зменшлось, але після большевицької перемоги відновилося ще з більшою силою.

*
* *

Величаве розгорнення українських визвольних змагань р. 1917 було дуже неприємною несподіванкою для московських недовірків ріжного політичного світогляду. Вони вже звикли до думки, що української нації

нема, що вона своїм власним державно-громадським і культурно-національним життям жити не може, що їхнє недовір'я в ії сили має підстави і т. п., а тому вважали, що не потрібно бути «шовіністами», «вузькими парткуляристами», «шкідливими сепаратистами», а «во ім'я добра всього людства» треба ширити культуру московську чи польську, як культури «всесвітньої» «інтернаціональні», «космополітичні» або просто дужчі за українську.

А тут раптом виринає ціла величезна 40 мільйонова нація й на весь голос заявляє, що не зникла зо світу, як вони запевняли, її хоче надалі жити своїм власним, вільним і самостійним життям.

Більше того, заявляє, що ті, що одійшли від її віри (політичної) не можуть трактуватися в її житті нарівні з вірними синами, які принадлежності до неї ніколи не зрікалися.

Само собою зрозуміло, що недовірки, звикши бути на ролях пригінчих і доглядачів у панської нації, не могли примиритися з своїм новим другорядним становищем серед своєї нації, а до того ж приголомшені, як недовірки, тобто люди нетвердої віри й переконань, грандіозним розвитком українських досягнень, захоплені близкучими перспективами нововідродженого народу а часто й можливостями легкої та вигідної особистої кар'єри серед того народу, бідного інтелігенцію, в той чи інший спосіб стали повертатися до віри батьків.

Український народ оп'яніли своїм відродженням, щасливий велетенськими успіхами, пробачливо поставився до «блудних синів»: нехай працюють, для всіх роботи найдеться. І безліч невірних Хом швидко опинилася на провідних місцях українського визвольного руху, як в державному апараті, такі в політичному та громадському житті.

Не тільки колишні царські бюрократи на Україні, а й петроградські, московські та інші бюрократи обернулися в вищих «революційних» урядовців УНР, колишні московсько-царські пристави й поліцейські стали (тільки по інших містах) українськими комісарами й міліцейськими; московські громадські діячі на Україні обернулися в «українських», члени й'провідники московських політичних партій перейшли в українські партії. Густі лави недовірків, що повертались «додому», залили всі галузі молодого державно-громадського й культурно-національного українського життя. Все захрясло «березневими українцями».

Вирощі недовірками в московській культурі й державі, не знаючи ні складу, ні долі, ні потреб українського народу, ці новоявлені українці й новопростилені «блудні сини» принесли з собою в нове українське життя всі свої старі московські шаблони, погляди й бажання. Через це поворот їх «додому» не тільки не скріпив українського руху, а навпаки: зразу його ослабив, вініс розкладовий елемент, бо кожен з недовірків намагався повернути український рух на ту стежку, яка йому здавалась найкращою (московського або польського прислужництва). Однак, поки українська справа стояла добре, доти вони сяк так опіраючись і огинаючись мусіли піддаватися українській стихії та йти по вказівках справжнього українського елементу. Як тільки ж українська міць захиталась, як тільки стало потрібним підперти українську державність жертвами — майном і життям — вони враз підняли голови. Почуваючи, що від їхньої участі в тій

чи іншій українській акції залежить дальший розвиток українського руху, почуваючи, що їх сила при знесиленню певного українського елементу може бути рішаючою, вони із пасивного становища перейшли в активне.

Перестали слухатися вказівок українського осередку і виконувати його волю. Через те, що для захисту українських позицій (потреб) вимагалася завзята боротьба з кількома ворогами — московським Тимчасовим Урядом, московськими комуністами й черносотенцями, а також поляками ріжної масти — вимагалися, як сказано, жертви майном і життям, — недовірки (одні, як нездібні взагалі до будьлі яких жертв, люди «без чести і пуття», другі, як засліплени попередніми вилівами культур і державного ладу московського та польського) почали усуватися від всякої боротьби за українську справу, як таку, бо здавна не довіряли її силі й можливостям.

Відновилося й зміцніло старе недовірство й стало знов ширити свою стару думку, що Україна власними силами не ветоїть, вимоги українського осередку не можуть бути здійснені, бо викликають проти себе опір багатьох сил, а тому, щоб хоч що небудь із українських здобутків задержати, треба уступками найменч небезпечному з противників привернути його до себе і за його допомогою одбити інчих.

Кожен недовірок уважав «найменч небезпечним» того супротивника, якому раніш служив, або з яким працював, мав якісь близчі стосунки.

Бувші царські бюрократи хотіли порозумітися з московськими черносотенцями. Консервативно-поміщицькі кола недовірків (Лизгуби, Кістяковські і т. п.) порозумівалися з такими ж верствами московськими, ліберальні (Марголіни, Василенки і т. п.) з ліберальними, а соціялістичні й комуністичні з соціялістичними й комуністичними. Всі вони не входили в критичний розгляд того, чи московці хочуть порозумітися з українцями, чи згодні задоволінити їх бажання. Недовірки психологічно, по старому звичаю, почували що згода їхніх бувших панів на вимоги українців заспокоїла б їхню душу. По старій психології вони своїх панів вважали найдужчими і найбільш рішаючими в долі українців, а тому й шукали згоди з ними.

Думка про порозуміння з котримсь із супротивників зважаючи на тяжкі обставини одночасової боротьби на кілька фронтів швидко стала популярною й серед інших українських кол, цілком певних. Однак, коли тут вона приймалася тільки, як один із тимчасових тактичних способів боротьби за українське визволення з метою лекшого й певнішого затримання більшості українських революційних здобутків, не допускаючи навіть натяку на зренення державної самостійності й суверенності українського народу, з передумовою визнання супротивником української державної самостійності, з тим, що предметом уступок можуть бути справи тільки практичного характеру (кордони, мита, торгові, економічні й військові союзи і т. п.) — недовірки в своїх намаганнях помиритися з українським противником (бувшим їх паном) легко зрікалися навіть самого принципу державної самостійності українського народу; вони задовольнялися другорядними й третіорядними уступками з його боку, аби тільки не биться з ним. В цім головна ріжниця між українцями й українськими недовірками. Українець, в яких би умовах не був, як би тяжко йому не доводилось, не

зрікається її не зрикається своєї суверенності, свого права на власне державно-громадське життя. Недовірок в здійснення цього не вірить, а тому з легким сердцем не тільки сам іде під чужу кормиго ради власного спокою або особистої вигоди, але й народ у ту неволю віддає.

В наслідок історичного поневолення відсоток недовірків серед української нації був застрашуючий. Через те вона її програла свою визвольну боротьбу. В ту хвилю, коли треба було напружити всі сили, дати максимум жертв за здійснення державної самостійності, як вищої форми суверенности народу, нездібні на боротьбу недовірки, ухиляючись від неї, полізли в ріжні боки й потягли за собою несвідомі маси. Не звиклі до самостійного життя (думання й чину) недовірки розлізлися шукати собі панів і керовників. Раби потрібували пана її шукали його*).

В першу чергу від української сили, що об'єдналася навколо Української Центральної Ради й на життя та смерть боролася за суверенні права українського народу, одірвалися й полізли в бік московського большевізму українські недовірки з соціалістичних кол. Виховані в московському підпіллі, як піддані Московщини й члени московських організацій, обдурені большевицько-революційною фразеологією про соціальне й національне визволення народів, затуркані «жуупелами», про «шовінізм», одні (дуже мало) щиро вірячи в можливість космополітизму, інтернаціоналізму, світову революцію, месіянізм московського большевізму, щастя українського народу під його проводом і т. п., а другі (і таких величезна більшість) просто, щоб не впасти особисто в боротьбі з дужчим противником, щоб під «прілічним предлогом» усунутися від небезпеки боротьби, галасували про необхідність единого революційного фронту, інтернаціоналізм та соціальну революцію. Прикриваючи оцими голосними словами звичайне недовір'я до української справи й полохливість вони перейшли на бік переможця, московського большевізму. Всі ці «соціалісти» не вірили, що український народ, як самостійна людська одиниця, певна історично-етнографічна й біологічно-соціальна індивідуальність може сам, своїми силами впорядити собі життя так, як йому найкраще потрібно, без шкоди сусідам; не вірили, що він має стільки розуму, щоб не підпирати своїх гнобителів капіталістів; не вірили, що в його лавах є соціалісти, які не поступляться перед спокусами буржуазії і щиро захищатимуть інтереси працюючого люду; не вірили, що український народ сам розбереться, в чому його добро, а в чому зло; не вірили, що він твердо обстоюватиме те, що вважає своїм добром (свою культуру, мову, бажаний лад і т. п.) і боротиметься з злом, від кого б воно не походило. Взагалі вони не вірили ні в що українське, а тільки боялися фізичної спли Московщини. Тому, як

*) Масмо на оці не темні, національно несвідомі, на протязі віків дурені селянські й робітнічні маси, а лише інтелігенські кола, що брали активну участь в громадському й державному політичному життю на Україні. Обминаємо навіть як менч варте з'явище, окремі інтелігенські одиниці, що на свій страх і риск зраджували українській справі во ім'я особистих вигод. Спиняємося тільки на певних більш менч організованих колах громадянства на Україні, на певних течіях громадської думки, в яких одбилося недовір'я до української справи, які витворили й підтримували його певною ідеологією та систематичним поступованим, направленим на знищення суверенності українського народу.

тільки Московщина підняла руку на український народ і зажадала покори, вони враз перескочили до неї. Психологія раба й недовірка пхнула їх туди.

Колишні околодочні надзирателі Миколи Любченки і члени московських революційних партій з периферії (Михайличенки, Шумські і т. п.) не могли собі уявити, щоб український народ сам організував і вів свою визвольну революцію, бо, працюючи до революції в московських партіях, по московських вказівках і в московських інтересах, не пізнали його і в час революції, бо змагалися вже з українцями за владу і не мали часу для ознайомлення з дійсними потребами її бажаннями українського народу.

Виховані в московській політичній вірі, соціалістично-комуністичні недовірки не могли собі навіть уявити самостійного існування української політичної віри. Українське визволення, як національне, так і соціальне уявлялося їм тільки по московських євангеліях. Що не перешкоджає Московщині визискувати Україну — дозволяється, а решта — шовінізм, буржуазні забобони, контреволюція. Ім ніколи і в думку не спадало, що український народ має свої одмінні від московського економічні, соціальні, культурні й політичні, а через те й державні потреби. Спантанічні московським вихованням і силою, недовірки щиро її не щиро белькотіли про повну спільність інтересів московського й українського народу, про необхідність керування Україною з Москви для «добра самого Українського народу». У них навіть думки не піднялося, що кожен народ єсть колективний індивід, а раз його потреби індивідуальні, то й задоволення їх можливе тільки індивідуальним способом (а не створенням всесвітньої касарні), для чого потрібно, щоб народ сам собі той спосіб виробляв, сам організував своє визволення своїми силами, свою як національну так і загально-політичну та соціальну революцію, сам мав свій окремий і самостійний революційний осередок, з якого керував би всім своїм рухом. Всього цього недовірки не знали, бо не вірили в самостійність українського народу, а через те й не задумувалися, яким способом ту самостійність здобути.

Вони просто пішли до дужчого — тай край!

Що недовірство в українську справу, а не щира віра в інтернаціоналізм, була головною причиною їх зради ідеї української незалежності, видно з того, що до большевиків пішли вони не на початку революції, хоч большевики і в той час стояли вже за інтернаціоналізм, а тільки тоді, коли побачили навалу большевиків на Україну, небезпеку своєму життю, загрозу, що за українську ідею доведеться платити життям.

З того часу вони перестали бути «вузькими шовіністами» й обернулися в широких «інтернаціоналістів», «не помічаючи», що ніщо так не гнітить українського народу, як московський «інтернаціонал», «не помічаючи», що московський «інтернаціоналізм» винищує всі нації, опріч московської. Недовіркам аби себе врятувати. Хіба мало є хороших слів для прикриття полохливости, брехливости й гнусності? Братство народів, інтернаціонал, визволення працюючих, боротьба з українською буржуазією й контреволюцією і т. п.

Факт, що серед «буржуазії» й «контреволюції» опинилися всі українці, навіть многолітні підпольні борці з царизмом за національну й соціальну

волю, українські робітники й незаможні селяне — не різав їм ока, бо вони свідомо відвертались од цього факту, щоб він не псуває їхнього настрою й теоретичної будівлі оправдання зради.

Недовірки з власного життя знали й знають, що українські соціялісти боролися й борються з буржуазією та контрреволюцією, бо робили ж це увесь час раніш разом з ними, вкупі; більше того: українські соціялісти дали такі об'єктивні і для всіх очевидні докази своєї боротьби з буржуазією й контрреволюцією, як збройне повстання проти буржуазного режиму Скоропадського, війна з Денікиним, війна з поляками, (виступи проти них не тільки соціялістів, а й просто української демократії після угоди з ними Петлюри і т. п.); Однак московські большевики називають всіх українців «гяурами». Тому й недовірки, щоб не викликати підозріння своїх панів мовчки згоджуються з ними.

Не тільки українські соціялісти, а навіть ліберали ніде до сього часу не робили так отверто-цинічно таких величезних уступок буржуазії, які зараз роблять московські большевики, віддаючи українські землі в концесію чужоземним капіталістам для безоглядного визиску. А «безкомпромісні» борці з буржуазією всякі бувши «боротьбісти» й «незалежники», що заспокоїли своє недовірство на лоні К.П.Б.У., мовчать. Чому? Бо діло в захисті не працюючого люду, а їхньої шкури, їхнього шлунку і т. п.

Московські большевики давно вже перестали бути соціялістами й інтернаціоналістами: обернулися в звичайних грабіжників і узураторів, гнобителів і визискувачів, імперіялістів і шовіністів, а «безкомпромісні» все ж таки йдуть за ними, творять їх волю та ще й інших тягнуть за собою на службу новому московському імперіялістично-шовіністичному самодержаві ѹ визискові та ще й вдають, що роблять це для добра українського народу. З цього ясно, що недовірки пішли до большевиків не через твердість віри в соціалізм та інтернаціоналізм, а через недовір'я до української справи. Вони пішли за переможцями, не як твердокамінні борці комунізму, а тільки, як українські недовірки: слабовольніegoїсті й політичні спекулянти.

Це зрозуміли й належно оцінили самі московські большевики. Вони, як раніш турки, а потім поляки, повних громадянських прав недовіркам не дали, хоч про це скрізь галасується. Недовірків поставлено лише доглядати над земляками, але над самими недовірками поставлено доглядачів московських. Ніде своєї волі, своєї думки недовірки проявити не можуть, бо скрізь над ними поставлено «око». Недовірків лише «для духу» пускається в органи влади. Розуміється, що про суверенність їх не доводиться й говорити, бо раз вони зріклися її з самого початку (ціна крові), принципово признавши право Москви панувати над ними, то яка ж тут суверенність. Та навіть, як підданих, їх трактують за другорядних і на високі, більш менш самостійні посади, не пускають. Ніде нема ні одного бувшого «боротьбіста» чи «незалежника» на провідній політичній посаді в ролі голови установи; їх терплять і то в дуже невеликій кількості, лише як членів керуючих органів, або що найбільше (за вірні заслуги), як секретарів.

Швидче в голови піде якийсь безпартійник, ніж бувший «боротьбіст» або «незалежник». І правильно: недовіркам не можна вірити, хоч би як

вони роспиналися. Скільки б не ганьбили бувші «боротьбісти» її «незалежники» весь український рух, в тім числі її соціалістичний (а вони в цьому досить таки постаралися); скільки б не плювали на своїх колишніх товаришів у боротьбі проти буржуазії і всякого гніту — московський пан їм не повірить. І має рацію: хто зрадив своїм, може зрадить і чужим.

Нас, українських соціалістів, з якими комуністичні недовірки колись працювали, їхня лайка не схвилює, бо знаємо, що мусять чимсь одробляти панам за хліб; знаємо, що гнобитель їх поставив, як скрізь і завше недовірків ставилося, за доглядачів і пригоничів над українським народом; знаємо, що кожної хвилини мусять лайкою й утисками свого народу доводити вірність панові, щоб не викликати його підозріння. Все це знаємо і рахуємся з цим, як з неминучим соціально-історичним фактом. Роля всіх недовірків, у всіх часах однаєва — доглядати, підганяти до роботи, визискувати, сікти канчуками братів, батьків, сестер, матерів, приятелів, друзів і т. п. Сучасні недовірки цю роль виконують з завзятістю освічених рабів ХХ століття.

Розуміється, що не тільки гидко, а й жалю нам, коли бачимо занадто безмірні й безпотрібні плавування недовірків, бо все ж таки вони члени нашої нації, брати по крові. Все ж таки, як би не пнулись од хреститися від українства, вони не позбудуться принадлежності до української нації, бо родились в ній. Та й помимо того, самі пани не признають їх членами панської нації: до кінця будуть ставитися до них з погордою. Тому й гірко, що члени української нації допускаються до такого самоприниження. Нас не ображає їх лайка, а болить їх упослідження. Як мусить гордувати ними ж ворог наш, чуючи їхні лайки на своїх бувших товаришів, на свій національний рух, на свій народ!

Тому лише одно побажання ставимо до них: нехай ганьблять нас, нехай виправдують свою службу, але нехай не принижують занадто людської гідності. Нехай шанують себе, щоб ні ворог, ні сторонні люди (бо світ же не кінчається Москвою) не гордували українською нацією, як матір'ю дрібних зрадників і підлизників.

Ми розуміємо виконання службових обов'язків, розуміємо обов'язки доглядачів, вартових псів і т. п., але не розуміємо, як можна славословити не «зі страху, а ради сумління» кати свого народу, власного пана й гнобителя.

Найогиднішим з'явищем не тільки для нас, а й для всіх сторонніх людей було й в слововісі українськими недовірками не тільки панського ладу й звичаїв, а навіть особи пана, його катівської величності. Коли не можна не лаять своїх, коли до цього змушує не тільки чека, а й обов'язки собачої служби, то все ж таки ніхто не тягне за язик, щоб писати дурні безглазі поеми й величання. Генебніцої проституції, ніж літературна, у світі немає.

Нам соромно й гірко, що серед української нації все ж таки є такі безмежно самопринижені, безчесні, подлі рабські душі.

Не можна забувати, що по за СССР існують ще величезні простори світу, де люди вільно складають свої погляди на те, що робиться в СССР, і оцінюють тамтешнє поступовання не з хоробливо-розвійницею «класової», а загально людської моралі і здорового розуму. На їх погляд впли-

ває не Чека, а вільний людський розум і досвід. Із цього погляду те поступовання безмежно огидне. І поскільки ту огиду викликають члени нашої нації, нам боляче за них, боляче за націю, серед якої є такі члени.

Українські комуністичні недовірки завдали українському визвольному рухові надзвичайно болючу, а для державної форми на цей час навіть смертельну рану. Тай тепер вони не перестають тому активно шкодити. Помимо того, що вже одна їх присутність серед окупантів України, а тим більше служба, розбиває єдність українського, визвольного світогляду, вносить деморалізацію в українські маси, які побачивши своїх земляків серед окупантів, можуть щиро приймати окупаційний уряд за український, і не тільки не бороться з ним за своє визволення, а навіть помагають йому в його хитрих, шовіністичних, прикритих гарними словами про соціалізм та інтернаціоналізм заходах до знищення всякої української сили; помимо того, що сама їх присутність в лавах окупантів дає підставу останнім брехливо заявляти всьому світові, а останньому вірити, що український народ задовольнився своєю долею і самостійності не хоче, бо його «представники» мирно працюють спільно з московською владою, — недовірки не перестають вести активну руїнницьку роботу в українському визволенню 1) очернюванням українських самостійних визвольних змагань і тих діячів українського визволення, які не пішли на поклін Москві; 2) брехливим вихвалюванням сучасного «комуністичного» визиску на Україні; 3) доглядом, доносами начальству і «мерамі пресеченні» розвитку самостійного українського руху, як «буржуазного», «контреволюційного», «петлюровського» і т. п., 4) переманюванням слабодухих українців та потайних недовірків, які ще задержалися при українстві, на свою позицію «явних недовірків — перекиньчиків» і т. п. Все це вони роблять не тільки зі страху, а й ради сумління. Вони відмежовуються від українського самостійного визвольного руху, плюють на нього, руйнують його не тільки з страху викликати підозріння пана в прихованому «сепаратизмі», «самостійництві» і т. п. та втратити його ласку, посаду, а може навіть і життя, а також і для заспокоєння свого «сумління», що гризе їх за зраду й глупоту.

Зрікшись «во імя найвищих вселюдських інтересів» суворенности не тільки особистої, а й державно-національної, ставши зрадниками її катами свого народу, підпомагаючи гнобителям, і бачучи, що український працюючий покривджений народ від того вільним не став, а залишився, як і був, колоніяльним рабом Московщини; побачивши, що московські бользевики виявилися найлютійшими імперіалістами, шовіністами її визискувачами України, а сами недовірки замісць становища товарищів і рівноцінних співпрацьовників у переведенні світової революції та інтернаціоналу опинилися під товарицьким кулаком московських «товаришів», їх попихачами, затичною для брудних справ, втратили всяку індивідуальність та імя чесних людей (бо навіть комуністичних ідей уже не підтримують), зрозуміли врешті, що їх ганебно обдурано, обкручену навколо нальця, як дурненьких хлопчиків.

Лютъ і сором гнобить їх. Але призналася в своїй помилці — немає сили; одійти від неї і взятися за направлення її — страшно перед паном (бо дрібні все людці, не здібні до самостійних великих чинів). Бачать вони,

що помилковість, шкідливість і безґрунтовність їхнього вчинку та огидно-принижене становище стали вже очевидними для всіх об'єктивних і чесно-думаючих людей (в глибині душі навіть самі це відчувають), але з дрібного самолюбства не хотять отверто признатися в цім і злість свою зганяють на тих, хто не помилився.

Як всякий злодій ненавидить кожну чесну людину, бо вона вже самим своїм існуванням підкреслює його, що найм'якше сказати, недосконалість, так і недовірки ненавидять тих, що залишилися твердо при своїй попередній вірі в перемогу правдивого самостійного українського визвольного руху.

Як в'язень заздрить вільному, голодний ситому, нікчемній здібному, так і недовірки, поневолені й упосліжені, заздрять вільним і правдивим оборонцям інтересів українського працюючого люду. Як в'язні, голодні її нездатні, не маючи змоги здобути собі те, що мають інші, в люті своїй намагаються втягнути останніх в своє становище, щоб не самим бути у в'язниці, голодними й нездібними, так і недовірки, паленіючи від сорому, що їх так легко й мерзенно обдурано, поставлено в таке ганебне становище зрадників і рабів-доглядачів, намагаються втягнути в своє становище більшу кількість людей, щоб мати будлі яке оправдання для свого сумління: «Не тільки ми, мовляв, зрадники й дурні, а є ще й інші такі, як ми». Через це недовірки хоча й знають, на свої очі бачать, що московський большевізм гнітить і визискує український працюючий люд, свідомо брехливо вдають, що цього немає, що український народ всім задоволений, і іншого становища й не хоче.

Хоча пани московські большевики щоденіо б'ють недовірків, як своїх пахолків по морді, плюють їм межі очі, перекидаються ними мов непотрібом з місця на місце, возять ними всякі нечистоти, — комуністичні недовірки мовчки втираються і, вдаючи веселе задоволене лице, безмірно росхвалують свого пана. Бо їм треба оправдатися в своїй глупоті її зрадливості не тільки перед сторонніми людьми, а й перед своїм сумлінням; треба довести, що не тільки вони так роблять, а й інші, що інакше й бути не може. Їм хочеться довести, що вони не одиниці злочинного характеру, а такі самі люди, як і решта, бо так, як вони, роблять багато других, маса, у всякім разі більшість.

Їм треба заспокоїти своє сумління, щоб не гризло за зраду й глупоту.

Чесна людина, впавши в помилку, в блуд, бувши кимось обдураною, признає свою помилку й застерігає інших перед нею і опинившись в багні, попередить інших, щоб випадково теж туди не попали. Злодій же, жулік, пройдисвіт, дурій, нікчемна людина не тільки навмисне все це ховають, а ще й заманюють інших, щоб втягти їх в той самий блуд, в неволю, в багно, в якому сами перебувають. Комуністичні недовірки намагаються обдурити більше людей, щоб втягти їх в своє становище. Через те вони запевнюють, що на Україні під московською большевицькою окупацією український народ має волю й живе щасливо.

Однак їх пропаганда може привабити тільки таких самих зрадливців, таких самих недовірків, як вони. Бо навіть ті, що ідуть на їх заклик, не вірять в правдивість їхніх слів, а свідомо продають свою людську й національну гідність за ліпше матеріальне становище. Недавно нам довелося

випадково говорити з одною такою жертвою агітації недовірків. Характерно, що цей молодий, але «досвідчений в житті» студентик, переболілий на всі венеричні хороби, з особливою настирливістю й цілком без потреби підкresлював «право людини чесно мінятъ свої переконання» та рішучий намір «вигерпти все за свої переконання». Бідний недовірок! Він навіть не знає, що настирливе підкresлювання думки, якої ніхто не оспорює, є певним доказом, що автор сам не переконаний в її правдивості, або вживає її нечесно.

Що ж до рішучого наміру «вигерпти все за комуністичні переконання», то смішно чути це від людини, яка перейшла на «урядову віру» й збирається іхати на службу «комуністам».

На Україні терплять не за комуністичні переконання, а за інші. Тому хвастатися твердістю й рішучістю в захисті комуністичних ідей «в комуністичній країні» — аж занадто дивно. Однак недовірки хапаються й за це, щоб як-небудь пригамувати своє сумління якоюсь благородною думкою. Та від людей не сковаеться те, що робиться в душі. Не тільки сумління недовірків, а й український народ в масі бачить, де «щирі переконання», а де служба дужчим панам, де «терпіння за ідею», а де звичайне підлизництво.

Життя українського народу відбувається не так, як московські большевики хочуть і не так, як недовірки по панському наказу малюють.

Не зважаючи на розстріли московськими переможцями українців тільки за те, що вони українці (Пугач, Зарудний і тисячі подібних); не зважаючи на відмовлення комуністичних недовірків від українського самостійного визвольного руху і заприсягнення на вірність московському большевицькому самодержаві; не зважаючи на всі утиски проти української мови, яку охрещено «петлюрівщиною»; не зважаючи на «працю» всяких Лебединців по обвинуваченню українських соціалістів в усіх смертних гріхах; не зважаючи на доноси на бувших партійних товаришів і всякі інші перешкоди українському визвольному рухові — останній не тільки не спинився, а ще й розрісся.

Український народ, ховаючись як від отвертих ворогів — московських комуністів — так і потайних — їх попихачів українських комуністичних недовірків — не втратив ні здорового розуму, ні свідомості своїх інтересів, ні здібності їх захищати. Наперекір панам і підпанкам в глибині свого життя зберіг він всі головні скарби й сили національного існування і при перших ознаках ослаблення тирана виставив їх на люде: перше з них — українізація.

Як не крутились гнобителі, як не туманили шовінізмом та контреволюцією, а врешті мусіли призвнати, що українізації вимагає не «купка інтелігенції», а сам народ, і що незадоволення цієї вимоги загрожує їх пануванню. І як тільки пан змушеній був спиниться над цією вимогою, визнати її небезпеку, українські недовірки враз відчули, що сила їхнього пана захиталась. А раз так, то... недовірок через те їй недовірок, що не має своєї твердої віри, а перескаює від одної до другої. Українські комуністичні недовірки побачивши зрист українізації й її вплив на пана, враз захиталися в своїй вірі в панову силу, а тому — на всякий випадок — треба

перестрахуватися... і вони насмілилися підтримати її од себе — спершу дуже несміливо, а далі в наслідок успіху, здобутого українським народом «явочним порядком», все сміливіше — вимогу про українізацію.

В останній час комуністичні недовірки навіть уже на гвалт кричать про українізацію. І зрозуміло: чують, як ґрунт під їхніми панами, а тому її під ними, хитається. Щоб врятувати своє становище, домагаються від пана найширшої українізації, загрожуючи, що в противному випадку українським населенням опанує «петлюрівщина».

Прекрасно вони знають, що діло не в «петлюрівщині». Знають, що «петлюрівщина» мікрокопічна частина українського руху, яка втратила вже свою силу; знають, що український визвольний рух в масі своїй давно вже одійшов од «петлюрівщини» й розвивається самостійно, як і раніше з народніх низів і глибин; знають все це, але гальванізують труп.

«Петлюрівщину» накидають всьому українському рухові, щоб цим онудалом залякати московського пана. Для мишей немає звіря страшнішого за кота. Тому її лякають москаля «петлюрівщиною», бажаючи провести «українізацію». Але річ не в «петлюрівщині», а в зрості української національної сили. Чують це недовірки й перестраховуються. Здобуде пан через українізацію симпатії українського народу — залишиться з ним; не здобуде, ситуація переміниться, народ викине московських большевиків з України, — недовірки тоді пред'являть українському народові рахунок за поміч в українізації, щоб цим врятувати себе од спільногого вигнання разом з панами.

В цім вся причина недовірського репетування про «українізацію».

Скільки б вони не «українізувалися», ні нас, ні народу українського не обдурють. Ми ж пам'ятаемо їх з царських часів, з революційних і большевицьких. Пам'ятаемо, що, коли, де і як вони робили й говорили. Знаємо вже досить їх психологію. Те, що вони кричать про «українізацію», свідчить не про віру їх в силу українського народу на своє самостійне державне життя, а в недовір'я до сили сучасного пана. Українська стихія, в яку не вірили, не перемогла. Не зважаючи на насильства царів і большевиків, на річки крові, виточеної з українського народу, на тисячі знищеної його інтелегенції, на обкрадення й виснаження, український народ помимо всіх утисків стає до свого самостійного життя, і це захитало віру недовірків в силу Московщини. Тому вони вже шукають нової орієнтації, нової віри, яка б забезпечила їм вигідне матеріальне становище, а це забезпечення вони вбачають тільки в «українізації». Нас тішить, що сила українства зросла вже аж до того, що недовірки починають орієнтуватися на неї, однак в тривкість орієнтації недовірків ми не віримо.

Тепер комуністичні недовірки разом з українським народом доводять, що «українізація» неминуча передумова його розвитку. А хто ще так недавно разом з московськими окупантами повторяв, що замінування українською мовою — шовінізм? Недовірки складають вже постанови про обов'язкове знання урядовцями української мови. А хто, як не вони не тільки висміювали, а й ганьбили та люто переслідували українців за подібні вимоги ще 2—3 роки перед цим? Хто, як не вони галасували, що вимоги вживання української мови в урядах на Україні «шовінізм», «петлюрівщина», «буржуазні забобони», «контрреволюція» і т. п.?

Недовірок завше недовірок: при першій тяжкій ситуації міняє віру. Тому в планах українського народу на майбутнє недовірки жадної ролі грати не повинні. Обійшовся народ без них в часи нещастя, навали її ослаблення, обійдеться і в часи скріплення. Приятелі пізнаються в горі. Недовірки ніколи не були творчим і будівничим елементом в жадній справі, а лише шкідливим. Тому українському народові треба завше триматися від них остроронь.

До комуністичних недовірків залічуємо лише тих, хто активно брав і бере участь у заведенню й підтриманню московської влади на Україні, хто серед «боротьбістів» і «незалежників» а потім і «У.К.П.» пропагував необхідність зречення самостійності України, влиття в К.П.Б.У., підпорядковання Московщині і т. п. Тих людей, що в силу обставин, всупереч своїй твердій вірі в українську силу опинилися в паці московських большевиків і мусіли та й мусять вдавати, що погоджуються з їхньою владою, до недовірків не залічуємо. Вважаємо їх полоненими, які мусять коректно ставитися до своїх переможців і виконувати їх приписи. Однак знаємо, що вони ніколи не втрачають надії на утечу з полону, на поворот до дому, не звикаються з полоном, мов з нормальним з'явіщем, а тим більше не виставляють його за необхідність і не славословлять. Пам'ятасмо, що в часи світової війни полонені українці з Галичини виконували чимало праці в російському державному апараті, але вони ніколи не покидали думки про поворот до дому, а разом з тим ширили національну свідомість і серед наддніпрянців. Знаємо, що це саме тепер робить в державному московському апараті велика кількість, як галичан, так і наддніпрянців. Вдають, що примирiliся з недолею, але не покидають праці для «утечі з полону». Їх вважаємо не за недовірків (хоч не раз і їм доводиться виступати в ролі доглядачів над земляками), а за наших геройчних співпрацьовників, які в найтяжчих умовах не складають рук і не втрачають своєї української віри. Хоч вони інколи навіть вдають на зовні далекість від українства та знаємо, що ніколи не одходять від нього в душі; вдають погодження з переможцями, але не перестають думати і працювати для повалення його.. Недовірки ж, навпаки, хоч на зовні маніфестиють свою прихильність до українства (українізація), але в глибині душі, що найменче, ворожі до нього, бо ренегат ніколи не може мати симпатії до того, що нагадувє йому його ренегатство; вдають вони навіть опозицію до московського пана, але в глибині душі тільки на нього й надіються, тільки йому й служать, підтримують його зо всіх сил, бо впаде він — пропадуть їх посади доглядачів.

Знаємо, що значна кількість української інтелігенції з примусу служить переможцеві, і її за недовірків не вважаємо.

Шкоди, заподіяні комуністичними недовірками українському візвольному рухові нечислимі. Важко сказати, хто більше знесилiv його — московська навала чи роскладова агітація недовірків.

Українська демократична національна (народня) державність перший раз повалена спільними силами московських большевиків та українських комуністичних недовірків. Перший розгром Української влади (Україн-

ської Центральної Ради) — історична заслуга перед Москвою українських комуністичних недовірків.

* * *

Другий тип українських недовірків, який теж надзвичайно зашкодив українській визвольній боротьбі — шляхетсько-поміщицька верства на Україні — «хлібороби». Нащадки колишньої української старшини, що за шляхетські права й передані їм Московським урядом пограбовані в українського козацтва й селянства землі та інші маєтки зріклися не тільки ідеї державної самостійності України, а навіть свого народу, мови й звичаїв, і зо всієї сили підтримували московське самодержавіє. Навіть ті, що називали себе «малоросами», а не москалями з піною коло рота ганьбили й поборювали «сепаратизм» та «мазепінство».

Коли ж настала революція, вони побачили, що їхнього пана скинуто, а паном став український народ; тому й похитнулися в своїй вірі у міць московського царя й стали вертатися «до свого народу», одні більше, другі менш широко. Доки українська сила стояла міцно й не вимагала жадних жертв, доти шляхетсько-поміщицькі «хлібороби» хилилися до неї, шукали в неї забезпечення, захисту й підпори. Як тільки ж вона, організована в Укр. Центр. Раді, під натиском московського большевизму захиталася й зажадала жертв, не тільки майному, а й життям, «хлібороби» кинулись в розтіч шукати міцнішого пана на боці.

Щоб забезпечити себе особисто, зберігти свої маєтки, «хлібороби» зріклися інтересів українського народу й його державності, пішли до чужинців і допомогли їм повалити ледве відновлену після першої большевицької навали українську народну державність. Другий розгром влади Української Центральної Ради, переведений німцями та московськими чорносотенцями і посаження гетьманом України московського генерала хоч і українця з роду Скоропадського — історична заслуга перед чорносотенною Московчиною «хліборобських» недовірків.

Недовірки з «боротьбістів» та «незалежників» валили українську демократичну державність разом з московськими большевиками, недовірки з шляхетсько-поміщицьких «хліборобів» робили те саме з Московськими чорносотенцями.

Комуністичні недовірки помагали московському червоному імперіалізму трохиши українську державність, нищити самостійність, розстрілювати народ во ім'я революції, інтернаціоналізму й соціалізму; поміщицько-капіталістичні — робили те саме во ім'я спокою й ладу і, що найгнусніше — «української державної самостійності».

І ті й другі недовірки під ріжними лише прикривками робили те саме діло: руйнували українську національну державність і заводили московську; одні більшодверто, другі — менш: під виглядом «самостійної України» в руках московської влади.

Всі недовірки, з якої б соціальної верстви (бідної чи багатої) або партії (соціалістичної чи буржуазної) не походили, виявилися зрадниками інтересів не тільки українського народу в цілому, а навіть своїх верств і партій.

«Боротьбісти» й «незалежники» довели до того, що на Україні й досі

панує московське хамство, а не інтернаціональний соціалізм, і не тільки робітнича незаможня верства, від імені якої вони виступали, терпить гніт, криводи, й визиск, а навіть партію їх розігнано. Вони лише втерлися від помордасника і вдали, що це зроблено... за їх згодою. Немов би є на світі люди, яким приемно, щоб їх били й опльовували.

Так само зробили й «хлібороби» ріжної масти. Вони не тільки не створили української консервативної державності, яку обіцяли, а навіть не приступали до цього, бо їх до влади... не пустили їхні ж московські «приятелі»; так само, як «боротьбістів» і «незалежників» не пустили московські «товарищі». Чи хотять недовірки, чи ні, — їх роля завше і скрізь однакова: бути попіхачами її доглядачами над невільниками-земляками тай годі. Капіталістичні недовірки неминуче мусіли уступити владу на Україні своїм духовним панам — московським чорносотенцям. Раз не має певної української віри, то не може бути й української влади, бо не може бути української організації. Одно з двох — або віра українська, тоді й влада української сили (українську ж силу складає трудовий народ, а не пани капіталісти й землевласники), або віра чужа, а через те й влада чужої сили. Не може бути, щоб при українській вірі існувала неукраїнська влада (московсько-німецьких капіталістів) або навпаки. Раз поміщики й капіталісти відкинули українську віру, то не могли вони приняти українську владу, а раз поставлено неукраїнську владу, то вона не могла будувати української держави. Хто ж хотів будувати державу не українську, той мусів усунути на бік українських капіталістичних недовірків, які (як люде з двома душами) не могли будувати чистої московської державности.

Всі пани московські, як комуністичні, так і капіталістичні, розумніші за українських недовірків обох пород. Московські комуністи не допустили до влади українських «боротьбістів» і «незалежників», а московські капіталісти — українських «хліборобів». «Хліборобські» недовірки допомогли німецько-московській реакційній силі зруйнувати зачатки української демократичної державности; за свої маєтки й особисті вигоди продали українську державність чужинцям, але як тільки Мавр зробив своє чорне діло — його усунули. Недовірок не може бути повноправним громадянином. В державі, створеній за допомогою шляхетсько-поміщицьких недовірків запанували справжні пани московські та німецькі, а недовірків одсунено як інепотріб; що найбільше: поставлено за доглядачів над «Українським Національним Союзом».

Де-які в хліборобських недовірків, знищивши українську державність, цілком консеквентно, зріклися всіх своїх українських «увлеченій» і рішуче повернулися до старої московської віри.

Інчі ж не одкидають самої віри в українську державність, а тільки міняють головні доктрини цієї віри; замісце народу ставлять одиницю і цим туманять народ. Це не бусурманство в порівнянні з християнством, а католіцизм в порівнянні з протестанством; первісна, грубіша, недосконаліша форма тієї самої віри.

Небезпечна вона тим, що в XX в. висуває такі доктрини української віри й організації, які можна було прищепити українському народові хіба в X—XVI в.в. і то лише силою. В цей час, коли український народ не приймає вже застарілих абсолютних доктрин і форм організації, бо

хоче віри розумної і всім корисної, висування старих догматів і форм тільки дискредитує саму ідею української держави, як певні догмати католицтва й православія своїм примітивизмом та застарілістю дискредитують в очах людини ХХ віку саму ідею християнства (створення світу, чудеса, непогрішимість папи і т. п.).

Державно-хліборобські недовірки хотять тримати український народ в руках, а раз так, то потрібуватимуть для того помочи від сусід; сусіди ж, як відомо, зажадають за те компенсацій і «самостійність» недовірків типу Шемета піде на певні уступки, через що фактично опиниться під рукою сусід, як було за Скоропадського. Отже фактично — це є створення не української, а чужої державності на Україні.

Комунистичні недовірки не так страшні, як хліборобські, бо отверто підпорядковують український народ комуністичній Московщині: народ це бачить і одвертається від них. Капіталістичні ж недовірки Липинсько-Шеметівського типу тим небезпечніші, що підпорядковують український народ сусідам так, що б він цього не помітив. Куючи кайдани на український народ, весь час говорять про самостійність держави. Яка то має бути самостійність, бачили ми за Скоропадського.

Що далі, то все більше «українізуються» й шляхетсько-поміщицькі недовірки, беруться за українську граматику, купують словнички й довбають, що від слова «стіл» родовий відмінок «стола», а не «стіла» і довповідь посилається «для висновку», а не «на увянення», як це писалося за «самостійної» української держави гетьмана Скоропадського.

Та й капіталістичну «українізацію» ми вважаємо наслідком не зміні переконань, не усвідомленням прав і потреб українського народу, не вірою в справедливість його змагань, а тільки страхом перед зміненням його сил, бажанням обдурити український народ «українізацією», щоб захопити тепле містечко.

Шляхетсько-поміщицькі недовірки не відогравали й не відогравають жадної позитивної ролі в життю українського народу. Лише шкідливу. Найделікатніше казати, це половина, яка пересипається од вітру; це сміття, що забиває очі в часи заверюхи й тим допомагає ворогам перемогти український засліплений народ.

Що швидче очиститься від них українське життя, то краще.

Не тільки «боротьбісти» і «незалежники» та шляхетсько-поміщицькі «хлібороби» виявилися недовірками. Чимало їх було й серед інших партій та верств, але ніде вони так не шкодили українському рухові, як в зазначених організаціях, бо серед інших партій і верств недовірки були одиницями, з якими організації не солідарізувались та й викидали їх за недовірство, а тут вони стали керуючою силою, яка возвела недовірство в догмат, стали ідеологами його. «Боротьбісти», «незалежники» й шляхетсько-поміщицькі «хлібороби» не тільки зрадили ідеї суверенності українського народу, не тільки усунулися від боротьби за самостійну українську національну (створену всією нацією і в інтересах всієї нації) державу, а й виробили цілу ідеологію недовірства, оправдання своєї зради, та отверто закликали інших до боротьби з українською національною державою, одні

во ім'я московського «інтернаціоналу», а другі — московсько-польсько-шляхетського панування.

І ті й другі недовірки значно більше пошкодили державним змаганням українського народу, ніж «петлюрівці»: «Петлюрівці», хоч теж не мало шкоди зробили українському визволенню, однак ніколи не зрікались самого принципу суверенности українського народу, не відмовлялися від боротьби за державність, хоч невелику, але українського народу. Вони клали свої голови за Українську державність, хоч недокладно, а часто й зовсім неясно її уявляли, безпідставно вірячи в поміч сусід, піддаючись обуренню і перешкаджаючи соціальному визволенню українського народу.

Петлюрівці віддали в неволю полякам частину українського народу (Волинь, Холмщину й Галичину), а комуністичні шляхетсько-поміщицькі недовірки весь народ віддали Московщині (одні — червоній, а другі — чорній), зрікшись самої ідеї самостійної української народної державності. Петлюра підписав мир з Польщею, але ще ганебніший мир з нею підписали недовірки (Шумський) в Ризі, також віддавши Польщі Волинь, Холмщину й Галичину, а помимо того зрікшись на користь Московщини всієї України. Петлюра продав Польщі частину українського народу, мріючи, що тією ціною купить другій, значно більшій, змогу власного самостійного державного будівництва, продав за ідею української національної (народної) хоч невеликої держави. Комуністичні ж недовірки продали всю Наддніпрянську Україну Московщині всього лише за посади доглядачів, а Волинь, Холмщину й Галичину Польщі — по наказу московського пана.

Недовірки ж шляхетсько-поміщицькі продали всю Україну чорносотенній Московщині, підписавши федерацію з Красновим, а тепер продають її за власні класові інтереси, як московській, так і польській та німецькій шляхетсько-капіталістичній верстві. «Петлюрівці» будували невелику державу українського народу, комуністичні ж недовірки будують тільки московську (большевицьку), а хліборобські — московську (консервативну), польську та німецьку.

Всі недовірки-вороги українського народу, руїнники його вільної самостійної держави.

* * *

Недовірки не є овочем лише Наддніпрянським. Чимало їх було й є в Галичині, як комуністичних, так і «хліборобських». Досить пригадати «Впередівців» та «Ільківців». Дуже близько до них стоять і такі пани, як Кості Левицькі, що за ціарщини лизали п'яти німецькому панству; за революції стали на чолі українського руху, під час лихоліття кидалися від одного пана до другого (Антанти, Денікина й большевиків), а в цей час, здобувши від поляків за допомогою родичів і родичок «залізного листа» (розуміється, не без обіцянки вірnosti й преданности), під охороною польських воєвод розпочинають наново свою угодово-крутійську, безличну політику.

Все це один психологічний тип — недовірки, лише ріжного ступня й форми. Все це люди, які не довіряють самостійним силам українського народу і не будують на них лінії своєї поведінки, а орієнтуються на сили,

що стоять по-за українським народом: Московщину червону, білу чи чорну і Польщу тих самих кольорів, німців, антанту і т. д.

Через те їй скачуть вони від більшевиків до Денікина їй навпаки; від німців до антанти їй навпаки; від московців до поляків і т. і. від соборності до «галичанщини», від республіки до монархізму (Назарук) і т. д.

Однак в Галичині недовірство є явищем зникаючим. Національна свідомість і українська політична віра тут міцніша. Недовіркам дается досить рішуча одповідь (вбиття Твердохліба), і вони викорінюються. Сучасна орієнтація значної кількості галицького громадянства на московських більшевиків є наслідком не недовірства, а бажання пригрозити Польщі. Більшевицька Московщина має в цей час ді-які симпатії в Галичині лише, як «ворог моого ворога». Це не зренчення української віри, суверенности українського народу, а спілка з одним ворогом, менше в цей час небезпечним, щоб повалити, принаймні — приборкати другого, більш небезпечного. І все це робиться не во ім'я підпорядкування Москві, а навпаки, для відновлення своєї суверенности. Інша річ, чи дадуть ці залияння бажані корисні наслідки. Ми, наприклад, в це не віrimо: московці, які б не були (червоні чи чорні) швидче згодяться на мир з Польщею її розділену між ними Україну, ніж Україну самостійну. Однак це питання іншого характеру. Тут ми лише стверджуємо, що сучасна орієнтація на московських більшевиків в Галичині виникла не в наслідок недовірства в українську ідею, в самостійне державно-національне життя, а навпаки, для здійснення його.

В Галичині недовірство існує тільки в невеликих розмірах, Наддніпрянщина ж — повна його; воно там роз'їдає молодий неокріплений організм нововідродженої нації. Однак і там, що далі, недовірство меншає. Кріпне народ, зростає його сила і недовірство зникає. Проте не можна чекати, склавши руки, пока воно само зникне; треба допомогти його знищенню.

Велика помилка українського громадянства, що воно раніш, не маючи багато сил, занадто довірливо відчиняло двері до найінтимніших закутків української справи всім, хто тільки хоч трохи виявляв на зовні прихильністі до неї. В наслідок того не тільки в масі, а й на провідних місцях опинилося багато всяких недовірків. Це й погубило справу, бо при першій небезпеці вони кинулися в розтіч. Краще мати невелику кількість, але цілком певних діячів, ніж маси непевних.

Не треба допускати гангрени в національному тілі. А через те треба активно взятися за очистку українського життя від роскладового елементу, яким є ріжні недовірки. Цього не можна досягнути самим тільки в чхованням нових національно-свідомих поколінь, витворенням національних культурних цінностей, треба ще й усунути старих недовірків з українського громадсько-політичного життя. Хто не має віри в силу української справи, українського народу, того не тільки не можна пускати до провідних місць в його житі, а навіть до виконання дрібних технічних завдань, бо недовірки й того, як слід не зроблять, а тільки пошкодять справі.

Участь недовірків в українському державно-політичному й громадському житті не менш, а більш шкідлива, ніж отвертих ворогів: ворогів знаємо і тому вчасно можемо вжити потрібних засобів для боротьби

з ним; недовірків же не знаємо, бо сьогодні вони за українську справу, а завтра?..

Очищення українського життя від недовірків необхідно перевести, як найшвидче, й найрішучіше: в жадній українській справі, в жадній українській праці, особливо громадській, не повинно бути місця їм.

Кожен недовірок не має нічого святого, кандидат на зрадника, попи-
чач свого пана, доглядач за земляками, який здатен на найганебніщі вчин-
ки, на найгіршу руїну української справи, не тільки за ласку панську, а й
через те, що розвиток цієї справи лютить його, бо підкresлює його помилку
її ренегатство.

Ніякої спільної праці з недовірками бути не може, бо вони з природи
зрадливі.

Недовірки — сміття, в якому завше переховуються її розмножуються
бацьки всяких суспільних хороб. Очистити від них українське життя —
завдання часу.

Д р у к а р в я
«Л Е Г И О Г Р А Ф И Я»
Praha-Vršovice, Sámová ul. 665